

Секция 4. Цифровые технологии в образовательных и научных процессах

Белялов Талат Енверович

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

**РОЛЬ ЗНАНЬ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА
ФОРМУВАННІ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА**

Сучасні світогосподарські відносини визначаються динамічними процесами глобалізації, що зумовлюють поглиблення кооперації і взаємозалежності всіх країн та їх суб'єктів. Глобалізаційні процеси охоплюють систему взаємовідносин не лише в економічній, а і в соціальній, політичній, культурній і духовній сферах суспільного життя. Проявом цих процесів стає формування глобального освітнього середовища, що характеризується розвитком різноманітних форм міжнародної співпраці та модернізацією основних напрямів діяльності сучасних університетів. Успішна інтеграція університетів у світовій освітній простір актуалізує необхідність, з одного боку, суттєвої активізації і розширення масштабів міжнародної діяльності за всіма векторами; а з другого – розширення їх економічних, підприємницьких функцій з метою зміцнення як самостійних потужних інститутів на глобальному ринку освітніх послуг.

У світі майбутнього людям найбільше знадобляться використання нових методів навчання при викладанні економічних дисциплін, що базуються на широкому використанні знань та навичок у практичній діяльності, такі як творче і критичне мислення, здатність учитися.

Нова система освіти, яка базується на принципах PBL уже сьогодні навчає людей майбутнього, зламавши стіни в школах і прибравши звичні

«предмети» з розкладу уроків. Теперішня система освіти, що змушує дітей заучувати факти, а не розвивати творче начало, безнадійно застаріла і її необхідно докорінно змінювати. Фінляндія зі своєю системою освіти вже давно переймається підготовкою людей майбутнього, реформувавши підходи до навчання у школах і вишах, а результатом стали всесвітнє визнання і найвищі позиції в різних рейтингах. Але найрадикальніші зміни відбулися у фінських школах 2017 року, коли після канікул діти виявили, що поверхи з класами перетворилися на відкриті простори, а замість звичних парт у такому просторі невеликими групами розставлено зручні дивани, м'які крісла, різної форми столи й стільці, де учні можуть збиратися на «уроки»¹.

Важливим аспектом у цьому випадку стає проблема акустики: простори open space відомі тим, що одна гучна людина може заважати цілій робочій групі, а тут на одному поверсі збереться сотня невгамовних учнів. Саме для того, щоб знизити рівень шуму у великих приміщеннях, тут замість парт розставляють великі дивани, м'які крісла. Коли якомусь «класу» знадобиться трохи більше тиші, учні можуть використовувати пересувні стінки й ширми, щоб створити острівце спокою й тиші. У вільній атмосфері навчаються групи або класи, зібрані з дітей різного віку. Причому на «уроках» не викладають окремі предмети – математику, фізику чи географію, а вивчають «феномени», «явища», розбирають якісь практичні приклади з реального життя. Таким чином, у Фінляндії зламано бар'єри не тільки між приміщеннями, але й між класами та предметами.

Перехід на «багатодисциплінарне навчання» був анонсований не так давно. У шкільному розкладі таким «урокам із життя» приділяють особливий час – їм відведено досить тривалий період у навчальному році. Метод, який має міжнародну назву PBL (phenomenon-based teaching and learning – англ. «феномено-орієнтоване навчання і викладання», або

¹<https://innovationhouse.org.ua/statti/obrazovanye-v-fynlyandy-shkoly-bez-sten-ucheba-bez-otsenok/>

простіше: «викладання і вивчення явищ»), багато в чому став результатом еволюції методів науково-практичних інтенсивів і методики навчання Task Based Learning and Teaching («навчання і викладання, орієнтоване на вирішення конкретного завдання»). А вони, в свою чергу, у багатьох освітніх установах прийшли на зміну найбільш звичній нам всім системі PPP (Presentation – Practice – Production), коли спочатку йде «начитування» лекцій, потім учні виконують вправи на базі отриманого матеріалу, а далі переходять до застосування вивченого на практичніших прикладах.

Але навіть від цього революційного підходу інноватори фінської освітньої галузі зробили крок убік, який ще сильніше віддалив їхню шкільну програму від традиційних методів, узвичаєних у більшості шкіл України. Учні в школах без стін і шкільних предметів самі вирішують (чи беруть активну участь в ухваленні), який «феномен» вони розбиратимуть на наступній сесії. У такому випадку школярі знаходять тему, до якої у них найбільше лежить душа, – і жоден предмет не буде нудним, якщо його тему придумали самі діти.

У школярів розвивається критичне мислення, котре в сучасної молоді витісняється «кліповим» мисленням. Обравши популярну «велику» тематику, наприклад, міграцію чи наболілу в найрозвиненіших країнах тему зміни клімату, діти заглиблюються в економічні (математичні та фінансові), гуманітарні (соціальні та демографічні), фізичні, екологічні, хімічні та інші аспекти цього питання, причому не просто пізнають світ, а навчаються спостерігати будь-яке явище, будь-який феномен з безлічі боків. Так у школярів формується розуміння складності взаємозв'язків світу, розвивається критичне і комплексне мислення, котре в сучасної молоді витісняється «кліповим» мисленням, розвиненим і нав'язаним сучасним світом і способом життя в індустріальних та постіндустріальних країнах. Саме критичне мислення і здатність бачити проблему в усьому

розмаїтті її форм і аспектів, як ми казали раніше, – одна з найважливіших навичок сьогодні. І значимість цієї навички з часом тільки зростатиме².

Світ не поділяється на «алгебру» й «фізику». Здавалося б, такий загальний підхід до вивчення світу має знизити рівень знань учнів з окремих дисциплін. Так, наприклад, якщо школяр не вивчає чисту математику, а тільки застосовує на практиці її закони й правила, він мав би втратити глибину розуміння, відчуття абстрактності найабстрактнішої з наук. Але, на подив супротивників методу PBL, фінська молодь залишається однією з найосвіченіших у світі й випереджає своїх однолітків з інших розвинених країн не лише в математиці, але також і в інших дисциплінах – включно із природничими науками (за рейтингом PISA).

Як пояснюють прихильники методу PBL, всі процеси, всі події та дії в реальному житті не поділяються на науки й дисципліни – будь-яка життєва ситуація комплексна і зачіпає масу наук за раз. Так само і розум людини легше сприймає інформацію і знаходить вихід із проблем, підійшовши до питання комплексно, – ми думаємо не категоріями арифметики чи граматики, а сприймаємо світ цілісно. Банальне смаження яєчні – це і хімія, і біологія, і фізика. І це стосується будь-якої, навіть найпростішої дії в реальному світі. Тому система навчання PBL – природніший спосіб зануритися в явища життя і розібратися в їхніх складових, отримати глибші знання в кожній зі сфер вивчення і вміло застосовувати їх на практиці.

Важливо, що діти, які вийшли в життя з таким багажем знань і умінь, зможуть вижити в «добу постправди». Термін «постправда» (post-truth) було визнано найпопулярнішим словом 2016 р. в англійській мові. Цей феномен використовують як інноваційну соціальну і політичну технологію, коли основою дискурсу стає не факт, а емоційна складова. Постправда стала базисом кількох кампаній політичних сил і, часом,

²<http://businessviews.com.ua/ru/economy/id/ukraina-na-42-m-meste-v-rejtinge-innovacionnyh-ekonomik-mira-kak-tak-vyshlo-1460/>

впливає на майбутнє цілих держав. Останнє зараз добре видно не тільки по українському політикуму, але і в глобальному масштабі – згадаймо лишень вибори президентів Франції та США, феномен голосування щодо Brexit, коли маніпуляція емоціями в соцмережах і ЗМІ багато в чому вплинула на результати. Зі свого боку система PBL не притупляє емоції учнів, які залишаються живими людьми в комфортному середовищі, допомагає зазирнути за зміст сказаних слів, побачити факти, а за ними – і явища. Докопатися і усвідомити саму суть явищ – у цьому мета нової системи освіти.

Кожній зі шкіл Фінляндії було запропоновано загальну гнучку систему реорганізації та перебудови – отого «ламання стін». І вже на місцях кожна школа адаптувала систему під свої реалії. Кожному вчителю було запропоновано гнучкий план переходу від викладання окремої дисципліни до обговорення більш загальних питань і розвитку креативності, критичного мислення, широкого погляду на речі. І кожен педагог сам вирішував, що і як він викладатиме учням – і чи буде він проводити тести. І навіть кожному учневі було запропоновано обрати «феномен», який він вивчатиме зі своєю групою, обрати стілець або крісло і поставити його туди, де йому буде зручно.

Зараз, коли досвід Фінляндії намагаються переймати інші країни, разом з Україною, важливо, щоб під час освоєння методики, системи «відкритості», вони зуміли перейняти також її гнучкість. І тоді ми незабаром побачимо новий світ, у якому людина не споживає інформацію, не повертається, наче флюгер в бік нових глобальних течій, а візьме життя в свої руки й підходитиме до будь-якого питання творчо і критично, щоби будувати світ майбутнього. Такий само вільний і творчий – майже ідеальний, – як фінські школи.

Література

1. Каленюк І.С. Підприємницькі університети в глобальному освітньому просторі / І.С. Каленюк, А.Л. Дяченко // Міжнародна економічна політика. – 2016. – № 2 (25). – С. 6–22.
2. Каленюк И.С. Развитие высшего образования и экономика знаний / И.С. Каленюк, О.В. Куклин. – М.: Новое знание, 2014. – 383 с.
3. Романовський О. О. Базові поняття та визначення підприємницького ВНЗ / Романовський О. О. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1628>
4. Романовський О. О. Феномен підприємництва в університетах світу: монографія / О. О. Романовський. – Вінниця: Нова Книга, 2012. – 504 с.
5. Г. ван Гинкель. Университет XXI в.: задачи, проблемы, возможности и менеджмент / Г. ван Гинкель // Вестник высшей школы (Alma Mater). – 2008. – № 1. – С. 41–49.
6. Williams G. The Enterprising University: Reform, Excellence and Equity/ Edited by Gareth Williams. Buckingham [England]; Philadelphia, PA: Society for Research into Higher Education: Open University Press, 2003. – 193 p.
7. Röpke J. The Entrepreneurial University, Innovation, academic knowledge creation and regional development in a globalized economy / Röpke J. // Working Paper Department of Economics, Philipps - Universität Marburg, Germany, 8.1.2000. – p. 3 (19 p.) [Electronic Resource]. - Access mode: http://etc.online.uni-marburg.de/LinkedDocuments/mafex_rj_entreuni.pdf
8. Subotzky G. Alternatives to the Entrepreneurial University: New Modes of Knowledge Production in Community Service Programs / Subotzky G. // Higher Education, December 1999. – Vol. 38. – No. 4. – Pp. 401–440.
9. Всесвітній економічний форум. Офіційна інтернет сторінка / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.wef.org.

- 10.Звіт Європейської комісії «Наука, дослідження та інновації в ЄС» / Електронний ресурс. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/strategy/policy-support/support-national-research-and-innovation-policy-making/srip-report_en
- 11.Всесвітній економічний форум «Чотири шляхи для впровадження університетами інновацій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/agenda/2018/01/4-ways-universities-are-driving-innovation/>
- 12.Інформаційний ресурс «The best schools» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thebestschools.org/features/richest-universities-endowments-generosity-research/>